

บทความ

พิเศษ

01

จารึกการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพล ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Inscription of the restoration of Prasat Nakhon Luang and
Wat Mai Prachumphon During the reign of King Chulalongkorn

ศานติ ภัคดีคำ

Santi Pakdeekham

รองศาสตราจารย์ ดร. ภาคีสมาชิก สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา

Associate Professor, Ph.D., Associate Fellow, Office of Fine and Applied Art,

the Royal Society of Thailand, pakdeekhamsanti@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอคำปริวรรตและคำอ่านของจารึกซึ่งเป็นหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยหลักฐานจารึกสำคัญ ได้แก่ จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ ยารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวง และจารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล

จารึกที่พบ ณ ปราสาทนครหลวง แสดงให้เห็นการบูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ ยารึกจำลอง และพระพุทธรูปทั้งภายในพระมณฑปและพระระเบียงเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระสงฆ์โดยเฉพาะพระครูวิหารกิจจานุการ (พระปลัดปลื้ม) และได้รับความร่วมมือจากพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ และประชาชนเป็นเจ้าภาพ ซึ่งแล้วเสร็จในช่วง พ.ศ. 2446-2449

ส่วนจารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการบูรณะพระวิหารในปี พ.ศ. 2436 ทั้งยังกล่าวถึงอานิสงส์ของการทำบุญและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย

จารึกดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณะโบราณสถานสมัยอยุธยาในสมัยรัชกาลที่ 5 และสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ปราสาทนครหลวง, วัดใหม่ประชุมพล, รัชกาลที่ 5, จารึก, บูรณปฏิสังขรณ์

Abstract

This article presents the transcription and interpretation of inscriptions that provide evidence of the restoration of Prasat Nakhon Luang and Wat Mai Prachum Phon during the reign of King Chulalongkorn. The key inscriptions examined include those related to the restoration of the four-footprint Buddha monument, the bases of Buddha images at Prasat Nakhon Luang, and the poetic inscription on the restoration of the Wihan Luang Pho Songtham at Wat Mai Prachum Phon.

The inscriptions found at Prasat Nakhon Luang reveal that the restoration of the four-footprint Buddha monument replica and the Buddha images within both the monument and the cloister were the result of collective efforts by monks, particularly Phrakru Wihan Kitchanukan (Phra Palad Pluem), and with the cooperation of royal family members, nobles, officials, and the general public who served as patrons. The restoration was completed between 1903 and 1906.

The poetic inscription on the restoration of the Wihan Luang Pho Songtham at Wat Mai Prachum Phon narrates the restoration of the vihara in 1893. It also discusses the merits of making merit and Buddhist principles.

These inscriptions serve as crucial evidence highlighting the importance of the restoration of Ayutthaya-era historical sites during the reign of King Chulalongkorn. They also reflect the collective efforts of society in preserving cultural heritage.

Keywords: Prasat Nakhon Luang, Wat Mai Prachum Phon, King Chulalongkorn, Inscriptions, Restoration

บทนำ

ภาพที่ 1 ปราสาทนครหลวง

ปราสาทนครหลวง เป็นโบราณสถานสำคัญที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เพื่อใช้เป็นที่ประทับร้อนหรือที่ประทับระหว่างทางในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี (ศานติ ภัคดีคำ, 2558: 186; ศานติ ภัคดีคำ, 2563) อย่างไรก็ตามการก่อสร้างน่าจะไม่ได้ทันได้แล้วเสร็จ และถูกทิ้งร้างไปหลังสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏในตำนานการสร้างวัดนครหลวงว่า มีชีปะขาวคนหนึ่งเรียกว่าตาปะขาวปิ่น ได้มาสร้างวัดนครหลวงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2352 และสร้างพระพุทธบาทสี่รอยจำลองไว้ใหม่ณทปบนปราสาทนครหลวง

ครั้งต่อมาในรัชกาลที่ 5 พระปลัดปลื้ม หรือพระครูวิหารกิจจานุการได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวงขึ้นครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง สิ่งก่อสร้างสำคัญ คือ การบูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอย การบูรณะพระระเบียงชั้นบน รวมทั้งพระพุทธรูปภายในพระระเบียง ซึ่งน่าจะบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน คือ 2446-2449 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551)

จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง และจารึกฐานพระพุทธรูปพระระเบียงปราสาทนครหลวง จึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานแห่งนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5

นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงกับปราสาทนครหลวง ยังมีวัดโบราณอีกวัดหนึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก คือ วัดใหม่ประชุมพล ซึ่งปรากฏหลักฐานการสร้างตั้งแต่สมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นราวรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาวัดน่าจะถูกทิ้งร้างเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 (กรมศิลปากร, 2550)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีพระสงฆ์กลับมาจำพรรษา และมีการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น โดยเฉพาะที่วิหารหลวงพ่อทรงธรรม ซึ่งเป็นวิหารสมัยอยุธยา มีการเขียนจิตรกรรมเทพชุมนุม และมีโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม กล่าวถึงปีที่บูรณะวิหารไว้ด้วย

ดังนั้นเพื่อให้เป็นการนำเสนอหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความนี้จึงนำเสนอคำปริวรรตและคำอ่าน 1) จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอย 2) จารึกฐานพระพุทธรูป ปราสาทนครหลวง และ 3) จารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม ที่พบในวิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานสมัยอยุธยาขึ้นใหม่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

1. จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอย

ภาพที่ 2 มณฑปพระพุทธบาทสี่รอย บนปราสาทนครหลวง

จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอยจำลองเป็นจารึกปูนปั้นบนหน้าบันพระมณฑป มีข้อความเป็นอักษรไทย จำนวน 1 บรรทัด มีข้อความอ่านได้ดังนี้

คำปริวรรต

1. มณฑป
2. พระนครหลวง ปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก^{๓๓๗} ๑๒๒

คำอ่าน

1. มณฑป
2. พระนครหลวง ปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก^{๓๓๗} ๑๒๒

คำอธิบาย

เลข 37 ที่อยู่เหนือศก หมายถึง เลขพนมศก คือ เลขบอกจำนวนปีรัชกาล ดังนั้น เลข 37 จึงหมายถึง ปีที่ 37 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนเลข 122 หมายถึงปีรัตนโกสินทร์ศก 122 ตรงกับ พ.ศ. 2446 ดังนั้นข้อความนี้จึงเป็นหลักฐานว่าพระมณฑปแห่งนี้ปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ. 2446

2. จารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวง

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปภายในพระระเบียง ปราสาทนครหลวง

นอกจากจารึกที่มณฑปแล้ว ที่ปราสาทนครหลวงยังพบจารึกแผ่นหินอ่อนกล่าวถึง การปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่พระมณฑปและพระระเบียงปราสาทนครหลวงไว้ด้วย ปัจจุบันพบจารึก จำนวน 3 แผ่นที่ยังติดอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปทั้งที่มณฑปและพระระเบียง จำนวน 3 องค์

สันนิษฐานว่าเดิมน่าจะมีจารึกแผ่นหินอ่อนติดอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปทุกองค์ เนื่องจากปรากฏร่องรอย แต่ส่วนใหญ่หลุดหายไปแล้ว มีบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และบางองค์ถูกทาสีทับหรือปิดทองทับ จนไม่สามารถศึกษาได้

จารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวงที่พบทุกแผ่นมีข้อความเหมือนกัน ยกเว้นแต่ชื่อของศรัทธา หรือ ผู้ที่อุทิศถว้ในการบูรณะพระพุทธรูป ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไป จากรายชื่อที่พบทำให้ทราบว่าผู้มีศรัทธาในการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่ปราสาทนครหลวงมีทั้งที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ชุนนาง และประชาชน เช่น ชาวไทย และ ชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นต้น ดังนี้

2.1 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระมณฑป พระนครหลวง

ภาพที่ 4 พระพุทธรูปศิลา ในพระมณฑป พระนครหลวง

จารึกฐานพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ที่ฐานพระพุทธรูปภายในพระมณฑป จากการสำรวจของผู้เขียนพบว่าปัจจุบันพบร่องรอยจารึกฐานพระพุทธรูป 3 องค์ แต่มี 2 องค์ ซึ่งจารึกถูกทาสีและปิดทองทับจนไม่สามารถศึกษาได้ ปัจจุบันจึงอ่านได้เพียงองค์เดียว ดังนี้

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินสีลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเปนนองค์พระองค์เสฐวงษ์ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เปนนองค์พระพุทธรุสำหรับจบริบูณ
4. ไว้ในพระพุทธรุศาสนา เมื่อพระพุทธรุศานกาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๗๐

คำอ่าน

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ พระองค์เสฐรวงศ์ ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑๐

ภาพที่ 5 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระมณฑป พระนครหลวง

2.2 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระระเบียง พระนครหลวง

จารึกฐานพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ที่ฐานพระพุทธรูปภายในพระระเบียง จากการสำรวจของผู้เขียนพบว่าปัจจุบันพบร่องรอยจารึกฐานพระพุทธรูป 2 องค์ แต่ลบเลือน 1 องค์ ปัจจุบันจึงอ่านได้เพียง 1 องค์ดังนี้

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินศิลากองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์แม่ปู่ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑๐

คำอ่าน

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ แม่ปู่ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรศาสนา เมื่อพระพุทธรศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑๐

ภาพที่ 6 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระระเบียง พระนครหลวง

2.3 จารึกฐานพระพุทธรูปวัดนครหลวง จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา 1

จารึกฐานพระพุทธรูปจากวัดนครหลวง นอกจากที่ยังมีอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปที่พระมณฑปและพระระเบียง ปราสาทนครหลวงแล้ว ยังมีจารึกบางชิ้นที่หลุดและนำมาเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ในที่นี้จึงจะนำเนื้อความจากชิ้นที่สมบูรณ์มาปริวรรตไว้ด้วย เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์พญาไตรราชโกษาได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรศาสนา เมื่อพระพุทธรศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑๐

คำอ่าน

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ พระยาไกรราชโกษา ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรศาสนา เมื่อพระพุทธรศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๗๑

2.4 จารึกฐานพระพุทธรูปวัดนครหลวง จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา 2

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์จันทิ(มเทีย)นได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรศาสนา เมื่อพระพุทธรศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๗๑

คำอ่าน

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ จันทิ(มเทีย)นได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรศาสนา เมื่อพระพุทธรศาสนากาล
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๗๑

3. จารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล

สำหรับโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม เขียนอยู่ในวิหารหลวงพ่อทรงธรรมที่พบในปัจจุบันเขียนด้วยเส้นหมึกลงบนผนังพระวิหารด้านขวาของพระประธาน (หลวงพ่อทรงธรรม) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูรณะจำนวน 11 บท ถัดลงมามีโคลงสุภาษิตจำนวน 6 บท โดยการปริวรรตและถอดเป็นคำอ่านปัจจุบัน ดังนี้

โคลงบทที่ 1

คำปริวรรต

๑ ^๑ พระ เขียนเพียนจะให้	เห็นความ
เมือง นอกดอกไม่งาม	เพราะถ้อย
ละ นีหมีไซ้สยาม	วอรอาก เปล่าน่า
คร คิดถ้ำผิตน้อย	ช่วยซ่อมยาสูน ๓๑๐

คำอ่าน

๑ ^๑ พระ เขียนเพียรจะให้	เห็นความ
เมือง นอกดอกไม่งาม	เพราะถ้อย
ละ นีหมีไซ้สยาม	วรพากย์ เปล่านา
คร คิดถ้ำผิตน้อย	ช่วยซ่อมยาสูญ ๓๑๐

โคลงบทที่ 2

คำปริวรรต

๑ ^๒ จดหมายเหตุบุญณะพระ	บัตะมา
ปีม่อเส่งเบ็ญศกหนา ^{๒๖}	จตไว้ ๑๒๕๕
วันพุกหัชเดอินห้า	สิบเบ็ดค้ำ แรมแฮ
สละทริบออกสำงไว้	หวังให้ถาวร ๓๑๐

คำอ่าน

๑ ^๒ จดหมายเหตุบูรณพระ	ปฏิมา
ปีมะเส็งเบญจศกหน้า	จดไว้ ๑๒๕๕
วันพลุหีสเดือนห้า	สิบเบ็ดคำ แรมแธ
สละทรัพย์ออกสร้างไว้	หวังให้ถาวร ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 3

คำปริวรรต

๑ ^๓ อักขระจากฤกไว้	เป็นกลอน
การปฏิสังขรณ์	วัดนี้
บำรุงให้ถาวร	สืบต่อ ไปยแธ
ทรัพย์สัปะรุษช่วยชี้	จึงได้วรรณนา ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๓ อักขระจารึกไว้	เป็นกลอน
การปฏิสังขรณ์	วัดนี้
บำรุงให้ถาวร	สืบต่อ ไปยแธ
ทรัพย์สัปะรุษช่วยชี้	จึงได้วัฒนา ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 4

คำปริวรรต

๑ ^๔ อักขระเสด็จไว้	หวังผล
สำหรับสัปะรุษชล	อันอ้าง
ปฏิสังขรณ์กุศล	ผลใหญ่ ยิงนา
บุญอุปะถัมคัตง้าง	มิให้..... ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๔ อักษรแสดงไว้	หวังผล
สำหรับสัปบุรุษชน	อ่านอ้าง
ปฏิสังขรณ์กุศล	ผลใหญ่ ยิ่งนา
บุญอุปลัมภ์ค้ำจ้ำง	มีให้..... ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 5

คำปริวรรต

๑ ^๕ อานีสงษ์สงให้	มากนั๊ก
ปัจจุบรรณไภยกำจัด	ไม่ม้วย
กุศลเห่นประจัก	ขลุ๊ก นี้นา
บุญอุปะถัมช่วย	ปกป้องไภยัน ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๕ อานีสงส์สงให้	มากนั๊ก
ปัจจุบันภัยกำจัด	ไม่ม้วย
กุศลเห่นประจัก-	ขลุ๊ก นี้นา
บุญอุปลัมภ์ช่วย	ปกป้องภัยัน ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 6

คำปริวรรต

๑ ^๖ การบุญใหญ่ยิ่งด้วย	สัตทา
ก้ำมัจฉิมัจฉะรียา	ทางได้
คิดถึงมะระณา	จิตรัสลด ลงแฮ
การสนุกสหบไว้	ริบสร้างกุศล ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๖ การบุญใหญ่ยิ่งด้วย	ศรัทธา
กำจัดมัจฉริยา	ห่างได้
คิดถึงมรณา	จิตสลต ลงแธ
การสนุกสงบไว้	รีบสร้างกุศล ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 7

คำปริวรรต

๑ ^๗ สระพะซัคอุ๊กทั้ง	(เงิน)ทอง
เร่งรีบชนไปกอง	เก็บไว้
ตำแหน่งที่ฝังของ	บุญะที่อ
โจรภัยไฟไหม้ไหม	เที่ยงแท้ถาวร ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๗ สารพัสดุ๊กทั้ง	(เงิน)ทอง
เร่งรีบชนไปกอง	เก็บไว้
ตำแหน่งที่ฝังของ	บุญที่
โจรภัยไฟไหม้ไหม	เที่ยงแท้ถาวร ๓๑๐๓

โคลงบทที่ 8

คำปริวรรต

๑ ^๘ บุญกุศลเร่งให้	พอยายาม
เปรียบดูจะเง่าติดตาม	ทุกอย่าง
อุบัติพบทั้งสาม	ที่อสุท นัฎการ
สุจะริตยาเร็ดร้าง	รีบร้อนเร่งทำ ๓๑๐๓

คำอ่าน

๑ ^๘ บุญกุศลเร่งให้	พยายาม
เปรียบดุจเงาติดตาม	ทุกอย่าง
อุบัติภพทั้งสาม	ที่สุด นирพาน
สุจริตอย่าเร็ดร้าง	รีบร้อนเร่งทำ ๗๑๐

โคลงบทที่ 9

คำปริวรรต

๑ ^๙ การทุจริตเร่งให้	เกรงยำ
สุจริตรีบกระทำ	คำเช่า
วันคืนย่อมกลืนกล้ำ	อายุสม ไปแฮ
หมั่นละภักถึงพุทธเจ้า	อีกทั้งทำสงฆ์ ๗๑๐

คำอ่าน

๑ ^๙ การทุจริตเร่งให้	เกรงยำ
สุจริตรีบกระทำ	คำเช่า
วันคืนย่อมกลืนกล้ำ	อายุ ไปแฮ
หมั่นระลึกถึงพุทธเจ้า	อีกทั้งธรรมสงฆ์ ๗๑๐

โคลงบทที่ 10

คำปริวรรต

๑ ^{๑๐} ความชอบประกอบไว้	ไม่สุน
อะนุเคราะห์ยิ่งกระยูน	พวกพ้อง
อุปะถัมหากเพิ่มภูน	ทุกสิ่ง สันแฮ
สุกสวัตไม่บุกพร่อง	ยิ่งด้วยปัญญา ๗๑๐

คำอ่าน

๑ ^{๑๐} ความชอบประกอบไว้	ไม่สูญ
อนุเคราะห์ยิ่งประยูร	พวกพ้อง
อุปถัมภ์หากเพิ่มพูน	ทุกสิ่ง สรรพ์แฮ
สุขสวัสดิ์ไม่บกพร่อง	ยิ่งด้วยเบญจกาม ๗๑๐

โคลงบทที่ 11

คำปริวรรต

๑ ^{๑๑} รักษาดวงจิตไว้	ให้ตรง ตรง
กำจัดความโลบลหลง	โกรธกริ้ว
รากร้อนผ่องลดลง	โกรธลัก หักแฮ
ปราบจิตไม่บิตพลี	เล็ดแล้วควนชม ๗๑๐

คำอ่าน

๑ ^{๑๑} รักษาดวงจิตไว้	ให้ตรง ตรง...
กำจัดความโลภหลง	โกรธกริ้ว
รากร้อนผ่องลดลง	ไตรลักษณ์ หักแฮ
ปราบจิตไม่บิตพลี	เล็ดแล้วควนชม ๗๑๐

คำอธิบายเพิ่มเติม

จากข้อความในโคลงนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ซ่อมวิหารหลวงพ่อทรงธรรมนั้นเป็นพระภิกษุ ในส่วนที่เป็นกระหูดความแปลได้ว่า “พระเมืองละคร” ซึ่งน่าจะหมายถึง “เมืองนครศรีธรรมราช” ซึ่งโบราณนิยมเรียกว่า “เมืองละคร” แต่ไม่ระบุชื่อ และกล่าวถ่อมตนในการเขียนโคลงว่าถ้าผิดก็ขอให้ช่วยแก้ไข

นอกจากนี้ข้อความในโคลงบทที่ 2 ยังเป็นหลักฐานสำคัญในการยืนยันว่า การบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรมได้กระทำขึ้นเมื่อปีมะเส็ง เบญจศก^{๒๖} เลขพนมศก

26 หมายถึงปีที่ 26 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ตรงกับ จุลศักราช 1255 (พ.ศ. 2436) วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม 11 ค่ำ

โคลงบทที่ 3-5 กล่าวถึงอันนิสงส์ของการทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และมีลักษณะของการสอนเรื่องการทำบุญกุศลแทรกอยู่ด้วย

เนื้อความในจารึก 6 บทท้ายของโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม ส่วนใหญ่กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสั่งสอนเรื่องการทำบุญกุศล การสั่งสมบุญ และการรักษาดวงจิตให้ตรง กำจัดความโลภ ความหลง ความโกรธ ลดราคะด้วยการใช้ไตรลักษณ์เข้าหัก เป็นต้น

บทสรุป

จากหลักฐานจารึกต่าง ๆ ที่พบ ณ ปราสาทนครหลวง แสดงให้เห็นว่า การบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง ทั้งในส่วนของการปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง และพระพุทธรูปทั้งภายในพระมณฑปและพระระเบียง เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระครูวิหารกิจจานุการ (พระปลัดปลื้ม) และได้รับความร่วมมือจากพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ และประชาชน ร่วมกันเป็นเจ้าภาพในการบูรณะจนสำเร็จ ในระหว่าง พ.ศ. 2446-2449

สำหรับโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม เขียนอยู่ในวิหารหลวงพ่อทรงธรรมที่พบในปัจจุบัน เขียนด้วยเส้นหมึกลงบนผนังพระวิหารด้านขวาของพระประธาน (หลวงพ่อทรงธรรม) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูรณะจำนวน 11 บท ถัดลงมามีโคลงสุภาษิตจำนวน 6 บท เนื้อความสำคัญ คือ โคลงบทที่ 2 ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญในการยืนยันว่าการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม

ได้กระทำขึ้นเมื่อปีมะเส็ง เบญจศก^{๒๖} ตรงกับจุลศักราช 1255 (พ.ศ.2436) วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม 11 ค่ำ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้โคลงบทที่ 3-5 กล่าวถึงอันนิสงส์ของการทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และมีลักษณะของการสอนเรื่องการทำบุญกุศลแทรกอยู่ด้วย และจารึกบทที่ 6 กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสั่งสอนเรื่องการทำบุญกุศล การสั่งสมบุญ และการ

รักษาดวงจิตให้ตรง กำจัดความโลภ ความหลง ความโกรธ ลดราคาด้วยการใช้ไตรลักษณ์
เข้าหัก เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). **วัดใหม่ประชุมพล อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ศานติ ภักดีคำ, ผู้ตรวจสอบชำระและบรรณาธิการ. (2558). **พระราชพงศาวดาร ฉบับ
สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ตรวจสอบชำระจากฉบับตัวเขียน**.
กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ศานติ ภักดีคำ. (2563). **นครวัดทัศนสยาม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2551). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 3**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.